

ประสบการณ์ กับ การศึกษา

ในบทที่แล้ว ผู้เขียนได้พูดถึงแนวความคิดเกี่ยวกับ "ประสบการณ์" ตามทัศนะของจอห์น ดิวอี้ ไวแอ่ว คังไัน ในบทนี้ผู้เขียนจะวิเคราะห์ถึง ประสบการณ์ที่ควีนำมาใช้ในการศึกษา ว่าเป็นประสบการณ์ชนิดใด มีลักษณะอย่างไร ตลอดจนมีบทบาทต่อแนวความคิดทางการศึกษาของดิวอี้อย่างไร

ดิวอี้ไม่เห็นด้วยกับปรัชญาการศึกษาสาระนิยม ในเรื่องพื้นฐาน จุดหมายและวิธีการการศึกษาแบบสาระนิยม ไม่ได้มีพื้นฐานจากประสบการณ์แต่ยึดแนวความคิดของจิตนิยมเป็นหลักนั่นคือ เชื่อว่าความจริงแท้ลักษณะเป็นจิต เป็นนามธรรม เพราะจิตเป็นสิ่งที่สมบูรณ์ไม่เปลี่ยนแปลง มนุษย์จะเข้าถึงความจริงนี้ได้ก็ด้วยจิต ซึ่งเป็นสมรรถภาพที่ทุกคนมีอยู่แล้ว ดังนั้น การศึกษาจึงควรมุ่งพัฒนาคนให้เข้าถึงสัจธรรมความจริงแท้ซึ่งเป็นสิ่งสมบูรณ์ การจัดการศึกษาจึงออกมาในรูปที่เป็นการศึกษาเตรียมเด็กเพื่อชีวิต เพื่ออนาคตที่ดี โดยให้ความรู้ทางวิชาการอย่างเต็มที่ โดยเฉพาะวิชามนุษยศาสตร์ทั้งหลาย ทั้งนี้เพื่อฝึกจิตใจให้สูงส่ง ให้เข้าใจสัจธรรมมากที่สุด การศึกษาของดิวอี้ปรัชญานี้จึงมีพื้นฐานและจุดหมายทาง **อรรถคดี** ซึ่งเป็นสิ่งที่อยู่นอกเหนือประสบการณ์ของมนุษย์ ไม่ได้คำนึงถึงธรรมชาติของมนุษย์ว่า มนุษย์แต่ละคนแตกต่างกันและมีสมรรถภาพต่างกัน ตลอดจนสภาพแวดล้อมและเหตุการณ์ก็เปลี่ยนแปลงอยู่เสมอ ไม่คงที่ตายตัว ผลที่ได้รับจึงมักไม่ประสบความสำเร็จเท่าที่ควร จากเหตุผลดังกล่าว ดิวอี้พัฒนาแนวความคิดทางการศึกษาแบบใหม่ให้มีพื้นฐานบนธรรมชาติของประสบการณ์ ซึ่งผู้เขียนจะพิจารณาวิเคราะห์ความคิดทางการศึกษาของดิวอี้ โดยเฉพาะเรื่องพื้นฐาน จุดหมายทางการศึกษา และวิธีการจัดการศึกษา

1) ประสบการณ์กับการศึกษา

ดังที่ได้กล่าวไว้แล้วในบทที่ 3 ว่า ประสบการณ์ คือ การปะทะสัมพันธ์ระหว่างอินทรีย์กับสภาพแวดล้อม คำว่าปะทะสัมพันธ์ต่อกัน (interaction) จึงเป็นลักษณะที่สำคัญของประสบการณ์ทุกชนิด เนื่องจากสิ่งต่าง ๆ ตามธรรมชาติมีหลายชนิด มีทั้งที่เป็นวัตถุทางกายภาพ สิ่งที่มีชีวิต มนุษย์ ฉะนั้น การปะทะสัมพันธ์ของมันก็ต้องแตกต่างกันออกไปด้วย เช่น การปะทะสัมพันธ์ของวัตถุทางกายภาพก็แตกต่างไปจากการปะทะสัมพันธ์ของสิ่งที่มีชีวิต และการปะทะสัมพันธ์ของมนุษย์ก็แตกต่างจากการปะทะสัมพันธ์ของสิ่งไม่มีชีวิตและของสัตว์ ดังนั้น ประสบการณ์ของอินทรีย์วัตถุ ของสัตว์และมนุษย์ จึงแตกต่างกันตามระดับความซับซ้อนของอินทรีย์

การปะทะสัมพันธ์ของมนุษย์บางคน ก็คล้ายกับการปะทะสัมพันธ์ของสิ่งไม่มีชีวิตของพืชและของสัตว์ เช่น การปะทะสัมพันธ์ของเด็กทารก ของพวกไร้สติซึ่งไม่มีการใช้ความคิด แต่โดยทั่ว ๆ ไปแล้ว การปะทะสัมพันธ์ของมนุษย์จะแตกต่างไปจากการปะทะสัมพันธ์ของสิ่งอื่น ๆ การปะทะสัมพันธ์บางอันของมนุษย์ประกอบด้วย องค์ประกอบที่ไม่อาจมีได้ในอินทรีย์วัตถุหรือสัตว์ชั้นต่ำกว่า การปะทะสัมพันธ์ของมนุษย์ก็คือ ประสบการณ์ซึ่งมีพื้นฐานทางกายภาพ ประกอบด้วย อวัยวะต่าง ๆ ระบบประสาท นอกจากนี้ยังรวมเอาความรู้ลึก แรงกระตุ้น ความจำ แบบของความคิดและการกระทำซึ่งอยู่เหนือโลกแห่งอินทรีย์วัตถุ การปะทะสัมพันธ์ของมนุษย์กับสิ่งแวดล้อมจึงรวมเอาแบบของความคิด ความรู้ลึก และการกระทำ ซึ่งในการปะทะสัมพันธ์ของสัตว์ชั้นต่ำกว่าไม่มี การศึกษาก็เป็นประสบการณ์ชนิดหนึ่ง ซึ่งประกอบด้วยการปะทะสัมพันธ์ชนิดที่รวมเอาความคิด ความรู้ลึก และการกระทำไว้ด้วยกัน ประสบการณ์การคิด จึงเป็นประสบการณ์การศึกษา

จะเห็นได้ว่า ตามทัศนะนี้วิชาอื่น ประสบการณ์มีหลายชนิด แต่ประสบการณ์บางชนิดไม่ได้มีลักษณะเป็นการศึกษา (mis-educative experience) ดังที่วิชาอื่น ว่า "การศึกษาที่แท้จริงได้มาจากประสบการณ์แต่ไม่ได้หมายความว่า ประสบการณ์ทุกอย่างมีลักษณะ

เป็นการศึกษา¹ ประสบการณ์ที่มีลักษณะเป็นการศึกษา (educative experience) จะต้องมีลักษณะเช่นนี้ คือ

1.1 ต้องเป็นการปะทะสัมพันธ์ชนิดพิเศษซึ่งเกิดขึ้นในตัวยุมนุษย์ ประสบการณ์ที่มีลักษณะเป็นการศึกษา จะต้องมีลักษณะเป็นโลกสองด้าน (double-barreled world) นั่นคือ รวมเอาทั้งตัวผู้ (subject) และวัตถุ (object) เข้าไปด้วย มิใช่มีแต่ตัวผู้อย่างเดียว ไม่ใช่เป็นเพียงขบวนการทางจิตที่เกิดขึ้นในจิตหรือสมองเท่านั้น แต่ประสบการณ์จะต้องประกอบด้วยจิต (mind) หรือตัวตน (the self) และสิ่งต่าง ๆ ที่จิตหรือตัวตนมีการปะทะสัมพันธ์ด้วย สิ่งต่าง ๆ นี้ คือ สภาพแวดล้อมหรือเงื่อนไขภายนอก (objective conditions)² กล่าวโดยสรุปก็คือ การปะทะสัมพันธ์ของประสบการณ์ที่มีลักษณะเป็นการศึกษา จะต้องประกอบด้วยองค์ประกอบ 2 อย่าง คือ เงื่อนไขภายใน ซึ่งได้แก่ อินทรีย์มนุษย์ ความสนใจของมนุษย์ และเงื่อนไขภายนอก ซึ่งได้แก่สิ่งแวดล้อม (Internal and objective conditions)

ในด้านที่เกี่ยวกับการศึกษา ทิวทัศน์การศึกษาแบบเก่า (traditionalism)³ ให้ความสำคัญในเงื่อนไขภายในของมนุษย์น้อยไป นั่นคือ ไม่คำนึงถึงความสามารถ ความสนใจ และจุดมุ่งหมายในตัวผู้เรียน ผู้ให้การศึกษาสรุปตามอำเภอใจว่าเงื่อนไขบางอย่าง เป็นสิ่งที่พึงปรารถนาในตัวเอง (intrinsically desirable) ดีในตัวเอง แล้ว

¹ John Dewey, Experience and Education (New York: Collier Books, 1963), p. 25.

² ทิวทัศน์ พุคถึงขอบเขตของเงื่อนไขวัตถุวิสัยว่า "มันรวมถึงโทนของเสียงที่หูรวมทั้งเครื่องมือ หนังสือ ของเล่น เกมส์ และยังรวมเอาสิ่งที่มีบุคคลปะทะสัมพันธ์ด้วย และสิ่งที่สำคัญยิ่งคือ รวมเอาสถานการณ์ทางสังคมซึ่งบุคคลผู้นั้นรวมเป็นหน่วยหนึ่งด้วย"

³ การศึกษาแบบเก่าก็คือ พวกอนุรักษนิยม (Conservative) ที่มุ่งหมายจะรักษาขนบธรรมเนียมประเพณีและสิ่งที่ดีงามสำหรับจิตไว้ พวกอนุรักษนิยมในปรัชญาการศึกษาได้แก่ลัทธิปรัชญาการศึกษาสาระนิยม (Essentialism) และนิรันดรนิยม (Perennialism)

กำหนดให้เด็กเรียนรู้โดยการท่องจำ การศึกษาเช่นนี้มีลักษณะ เป็นเอกาธิปไตย (autocratic) บังคับเด็กเกินไป ไม่คำนึงถึงสมรรถภาพและความสนใจของเด็กบางคน การศึกษาที่จะประสบความสำเร็จจะต้องให้ความสนใจทั้งเงื่อนไขภายในและภายนอก จึงจะถือว่าประสบความสำเร็จนั้นมีลักษณะ เป็นการศึกษา ต้องคำนึงถึงความสนใจและสมรรถภาพเด็ก เป็นสำคัญ เช่น ในชั้นมัธยมต้น ๆ เราจะไม่สอนวิชาตรีโกณมิติให้เด็ก ทั้งนี้เพราะสมรรถภาพทางปัญญาของเด็กยังไม่พัฒนาถึงขั้นที่จะเข้าใจวิชานี้ นอกจากคำนึงถึงสมรรถภาพและความสนใจของเด็กแล้ว จะต้องรู้จักเลือกเงื่อนไขภายนอก เพื่อให้สอดคล้องกับความสนใจและสมรรถภาพของเด็กด้วย เมื่อเงื่อนไขภายในสอดคล้องกับภายนอกก็จะทำให้เกิดการเรียนรู้ด้วย เช่น ในการเลี้ยงเด็กทารก เด็กมีความต้องการอาหารและการนอน แต่ไม่ได้หมายความว่าผู้เป็นแม่จะต้องให้อาหาร เด็กทุกครั้งที่ยร้อง แม่ที่ฉลาดจะต้องดูความต้องการของลูก และความเหมาะสมของเงื่อนไขภายนอก โดยนำประสบการณ์ในอดีตที่เกี่ยวกับการเลี้ยงดู หรือจากการแนะนำของผู้ที่ศึกษาเกี่ยวกับวิวัฒนาการของร่างกายให้มาสัมพันธ์กับความต้องการของเด็ก จนกระทั่งเกิดการปะทะสัมพันธ์ระหว่างความต้องการของเด็ก และเงื่อนไขเกี่ยวกับการให้อาหาร ด้วยวิธีนี้เด็กจะค่อย ๆ มีประสบการณ์เรียนรู้ขึ้นว่า ควรได้รับอาหารเมื่อไร

การที่ควีนียามประสบการณ์ว่าเป็นการปะทะสัมพันธ์ระหว่างอินทรีย์กับสิ่งแวดล้อมหากไม่มีการปะทะสัมพันธ์ระหว่างสองสิ่งนี้ก็ไม่มีประสบการณ์ ในแง่นี้ ควีนีชี้ให้เห็นความล้มเหลวของการศึกษาแบบเก่าที่ไม่รู้จักปรับเนื้อหา (เงื่อนไขภายนอก) ให้เข้ากับความต้องการและสมรรถภาพของเด็ก ละเลยความสนใจและสมรรถภาพของเด็ก ทำให้ประสบการณ์การรู้ของพวกเขาตามแบบแผน เก่าไม่สมบูรณ์ ไม่มีลักษณะเป็นการศึกษา

1.2 ประสบการณ์ที่มีลักษณะเป็นการศึกษาจะต้องมีลักษณะเป็นการต่อเนื่อง (continuity) ความต่อเนื่องของประสบการณ์หมายความว่า "ประสบการณ์ทุกอัน ตั้งเอาบางสิ่งบางอย่างจากประสบการณ์ในอดีต และครอบงำไปถึงคุณสมบัติของประสบการณ์

ที่จะเกิดขึ้นในอนาคต¹ นั่นคือ ประสบการณ์หนึ่งจะเกี่ยวเนื่องกับอีกประสบการณ์หนึ่งเสมอ ผลที่ได้จากประสบการณ์ในอดีตจะเชื่อมโยงสัมพันธ์กับประสบการณ์ปัจจุบัน จากประสบการณ์ปัจจุบัน ก็จะเป็นเครื่องมือส่งผลไปยังประสบการณ์ที่จะตามมา ความต่อเนื่องของประสบการณ์นี้มีความสำคัญต่อการศึกษามาก เพราะถ้าประสบการณ์ไม่ต่อเนื่องกันก็จะไม่เกิดความหมาย ไม่เกิดการเรียนรู้ขึ้น กลายเป็นประสบการณ์ธรรมดาที่กระจัดกระจาย ซึ่งเป็นเรื่องของความบังเอิญมากกว่า จะทำให้เกิดการศึกษา เช่น การที่เด็กยื่นมือเข้าไปในกองไฟ เป็นเพียงประสบการณ์ธรรมดาอันหนึ่ง เหมือนกับการยื่นไม้เข้าไปในกองไฟ ไม่เกิดการเรียนรู้ขึ้นแต่อย่างใด การเรียนรู้จะเกิดขึ้นเมื่อผลจากการยื่นมือเข้าไปในกองไฟ ทำให้เกิดความเจ็บปวด ความเจ็บปวดเป็นประสบการณ์ที่เป็นผลจากประสบการณ์การยื่นมือเข้าไปในกองไฟ ความต่อเนื่องของประสบการณ์ทั้ง 2 ชนิดนี้ ทำให้เกิดการเรียนรู้ขึ้นว่า ถ้ายื่นมือเข้าไปในกองไฟ มือจะไหม้และปวดเจ็บ ประสบการณ์ที่เรียนรู้ใหม่ครั้งนี้จะเป็นประโยชน์ สำหรับประสบการณ์ต่อ ๆ ไปที่จะเกิดตามมา เช่น รู้จักหลีกเลี่ยงประสบการณ์ที่ไม่พึงปรารถนา และเลือกประสบการณ์ที่พึงปรารถนา เพื่อให้สอดคล้องต่อเหตุการณ์เฉพาะหน้าได้ถูกต้อง ผลจากประสบการณ์เจ็บปวดที่ยื่นมือเข้าไปในกองไฟ ทำให้เกิดการเรียนรู้ว่า ครั้งต่อไปจะไม่ทำเช่นนั้นอีก ขบวนการต่อเนื่องของประสบการณ์ดังกล่าว ทำให้เกิดการเรียนรู้ เกิดการศึกษาขึ้น ฉะนั้น อาจกล่าวได้อีกอย่างหนึ่งว่า การศึกษาคือขบวนการสร้างประสบการณ์ใหม่² (Reconstruction of Experience) โดยที่ทุกประสบการณ์ที่เกิดขึ้น จะมีผลต่อผู้ประสบผล ทำให้เกิดการเรียนรู้ขึ้น การที่ประสบการณ์ต่อเนื่องกันเช่นนี้ทำให้เกิดความเจริญงอกงาม จะเห็นได้ว่าในขบวนการสร้างประสบการณ์ใหม่นี้ จะต้องรวมเอาลักษณะที่เป็นการปะทะสัมพันธ์ และการต่อเนื่องของประสบการณ์เข้าด้วยกัน บุคคลจะเรียนรู้มากขึ้นโดยการเรียนรู้ที่ต่อเนื่องกับประสบการณ์อื่น ๆ และจากความสัมพันธ์

¹ John Dewey, Experience and Education, pp. 40-41.

² John Dewey, Democracy and Education (New York:

ระหว่างประสบการณ์ที่เอง ประสบการณ์ของกลุ่มสังคมก็ถูกสร้างขึ้นด้วย

ความต่อเนื่องของประสบการณ์ที่ใช้ในการศึกษาชี้ให้เห็นว่า ขบวนการศึกษาทุกชั้นตอนเป็นขบวนการ เจริญงอกงาม ซึ่งส่งเสริมให้เกิดประสบการณ์ใหม่ตลอดเวลา ไม่มีประสบการณ์ใดหยุดนิ่งและเพียงพอสมบูรณ์ในตัวเอง ดังที่อีกกล่าวว่า "ประสบการณ์ย่อมไม่อยู่เพื่อตัวเองและสิ้นสุดในตัวเอง"¹ แต่มันจะเป็นเครื่องมือของประสบการณ์ต่อไป การศึกษาแผนเก่าของพวกเขาสาระนิยม มีข้อบกพร่องตรงที่ไม่ได้คำนึงถึงความต่อเนื่องของประสบการณ์ "ความยุ่งยากไม่ใช่เพราะการศึกษาแบบเก่าขาดประสบการณ์ แต่เพราะลักษณะที่ผิดและข้อบกพร่องในการขาดการ เชื่อมต่อกับประสบการณ์ที่จะเกิดตามมา"² สำหรับทิวอี้ ขบวนการเรียนรู้ในสถานการณ์หนึ่ง จะเป็นเครื่องมือของสถานการณ์อื่น ๆ ที่จะเกิดตามมา ขบวนการเหล่านี้จะดำเนินไปเรื่อย ๆ ดังที่ทิวอี้กล่าวว่า "คุณค่าของการศึกษาอยู่ที่บทบาทที่การศึกษาสามารถสร้างความปรารถนาที่จะพัฒนาต่อเนื่องกันตลอดไปให้เกิดขึ้นในตัวบุคคล และการที่การศึกษาใช้เป็นเครื่องมือช่วยทำให้ความปรารถนาดังกล่าวเป็นจริง"³

1.3 ประสบการณ์การศึกษาจะต้องมีลักษณะเป็นสังคม

ทิวอี้เชื่อว่า มนุษย์เป็นสัตว์สังคม มนุษย์จะไม่มีจุดหมายเลยถ้าอยู่เป็นอิสระจากสังคม การเรียนรู้และการศึกษาจะไม่เกิดขึ้นถ้ามนุษย์อยู่คนเดียวโดยไม่มีความสัมพันธ์กับผู้อื่น จะเห็นว่าเด็กแรกเกิดจะไม่มีความรู้สึก ไม่มีการเรียนรู้ทั้งสิ้น มีแต่สมรรถภาพประจำ

¹ John Dewey, Experience and Education (New York: Collier Books, 1963), p. 27.

² Ibid.

³ John Dewey, Democracy and Education (New York: Macmillan, 1916), p. 53.

ตัวที่จะตอบสนองตามสิ่งเร้าเท่านั้น เด็กเล็ก ๆ มีเพียงประสบการณ์ธรรมดา (หรือประสบการณ์ปฐมภูมิ) เหมือนสัตว์หรืออินทรีย์วัตถุต่าง ๆ เด็กจะเริ่มมีประสบการณ์การรับรู้ก็ต่อเมื่ออินทรีย์ปะทะกับสิ่งแวดล้อม ซึ่งได้แก่สังคมที่เด็กอยู่ โดยที่สิ่งต่าง ๆ บุคคล และสถาบันในสังคม จะทำหน้าที่สื่อความหมายให้เด็ก เด็กได้เรียนรู้สิ่งต่าง ๆ จากสังคม ดังที่คิวอีกกล่าวไว้

สัตว์ พืชทุกชนิด เครื่องมือทุกอัน สิ่งประดิษฐ์ เครื่องประดับ และงานทางศิลปะทุกอย่าง เหล่านี้หมายถึงการเปลี่ยนแปลงเงื่อนไขต่าง ๆ ซึ่งครั้งหนึ่งเป็นปรนัย หรือไม่ใช่สิ่งสำคัญสำหรับกิจกรรมมนุษย์ใดกลายเป็นเงื่อนไขที่นำพึงพอใจขึ้น เนื่องจากกิจกรรมเด็กทุกวันนี้อยู่ภายใต้การควบคุมของสิ่งเหล่านี้ เด็กจึงสามารถเข้าถึงสิ่งที่เน่าพันชุกของการใดภายในระยะเวลาอันสั้น¹

ในสังคมนี้เอง ที่เด็กจะเริ่มมีจิตสำนึก² มีการฟอร์มนิสัย มีการใช้ปัญญาและความคิดตลอดจนเรียนรู้ความหมายต่าง ๆ ความหมาย (meaning) เป็นคุณสมบัติของพฤติกรรมมนุษย์ที่เกิดขึ้นในสังคมเท่านั้น ความหมายจะไม่เกิดขึ้นในอินทรีย์อย่างเดี่ยวและก็ไม่ใช่อุณหภูมิที่มีอยู่ในสภาพแวดล้อมอย่างเดี่ยว แต่มันเกิดจากการปะทะสัมพันธ์ระหว่างอินทรีย์กับสังคม ดังนั้น อาจกล่าวได้ว่า การศึกษาของมนุษย์เกิดขึ้นในสังคม โดยที่สังคมเปรียบเสมือนนักการศึกษาที่ยิ่งใหญ่ของมนุษย์หรืออาจกล่าวได้อีกอย่างหนึ่งว่า การศึกษากับสังคมคือสิ่งเดียวกัน

จากเหตุผลดังกล่าว การศึกษาจึงไม่ควรแยกออกจากสังคม สำหรับคิวอี้ สถานศึกษาจึงไม่ใช่สถานที่เตรียมตัวเด็กเพื่อชีวิต อย่างที่พวกสวาระนิยมว่าไว้ แต่สถานศึกษาคือ

¹ John Dewey, Democracy and Education Chap II.

² จิตตามความหมายของคิวอี้ ไม่ใช่สิ่งที่มีลักษณะเป็นสาระ (substantial) อย่างที่นักปรัชญาจิตนิยมพูดไว้ แต่มันคือพฤติกรรมที่เรียนรู้แล้ว (learned behavior) จิตเกิดจากขบวนการทางประสบการณ์ เมื่อเราบรรลุดังสิ่งใดสิ่งหนึ่งที่พึงปรารถนา เรียกว่ามีจิต

ชีวิตจริงอย่างหนึ่ง เพราะฉะนั้น โรงเรียนที่ตั้งขึ้นจึงควรเป็นแบบจำลองสังคมที่เป็นอยู่จริง ๆ โรงเรียนต้องสร้างสถานการณ์ทางสังคม ลักษณะทางสังคมภายในโรงเรียน จะต้องเหมือนกับสังคมภายนอกโรงเรียน เพื่อที่ว่า เมื่อเด็กจบจากโรงเรียนออกไป จะได้อยู่ในสังคมจริงๆ เป้าหมายทางการศึกษาจึงไม่ควรกำหนดไว้อย่างตายตัว เพราะสังคมเปลี่ยนแปลงอยู่เสมอ การศึกษาก็ควร เปลี่ยนตามสังคมด้วย ดังนั้น หลักสูตรการสอนในโรงเรียนก็ไม่ควรกำหนดไว้อย่างตายตัว แต่ควร เป็นกิจกรรมที่คัดแปลงมาจากพฤติกรรมในสังคมขณะนั้น เพื่อนำมา ให้เด็กฝึกแก้ปัญหา

ลักษณะดังกล่าว จัดเป็นลักษณะของประสบการณ์การศึกษา ส่วนประสบการณ์ที่ไม่มีลักษณะเป็นการศึกษา (mis-educative experience) ได้แก่ ประสบการณ์ที่เป็นนิสัย (habits) ซึ่งทำเป็นกิจวัตรตามความเคยชิน และประสบการณ์ความพึงพอใจ โดยที่ประสบการณ์ส่วนที่เป็นนิสัย เป็นประสบการณ์ที่ทำตามประเพณี ไม่ใช่ประสบการณ์ของตัวเอง เป็นการทำตามคำบอกของผู้อื่นอย่างตามอก ไม่ได้ใช้ปัญญา จึงไม่ทำให้เกิดการเรียนรู้ด้วยตัวเอง แต่รู้จากผลที่คนอื่นทำไว้แล้ว ประสบการณ์เช่นนี้ไม่ทำให้เกิดความก้าวหน้า เช่น ความชำนาญงาน (skill) ที่ปฏิบัติกันมาตามประเพณี ความชำนาญงานจะทำให้เราหยุดอยู่เพียงจุดนั้น เพราะคิดว่ามีความชำนาญแล้ว ไม่ต้องเรียนรู้อีกต่อไป เท่ากับเป็นการขจัดประสบการณ์อื่นในอนาคตไม่ให้เกิดขึ้น ดังนั้น ความชำนาญงานจึงไม่ใช่เป็นเรื่องของการศึกษา ประสบการณ์ที่ก่อให้เกิดความพอใจ (enjoyable experience) ก็เช่นกัน เมื่อเราพอใจสิ่งใดก็มักหยุดอยู่เพียงแค่นั้น ประสบการณ์เช่นนี้จะเพิ่มความเกียจคร้าน เพราะถือว่าคนพอใจแล้ว จึงไม่สนใจที่จะเรียนรู้อีกต่อไป ประสบการณ์ทั้งสองชนิดดังกล่าว จัดเป็นประสบการณ์ที่ไม่ใช่การศึกษา เพราะมันมีผลหยุดชะงักความเจริญงอกงามของประสบการณ์

2) ประสบการณ์ กับ จุดหมายของการศึกษา

เมื่อพูดถึงการศึกษา ปรัชญาการศึกษาเกือบทุกสาขามักจะพูดถึงจุดหมายการศึกษาของคุณ เช่น ปรัชญาการศึกษาฝ่ายสาระนิยมเชื่อว่า การศึกษาเป็นการเตรียมการเพื่อชีวิต

ปรัชญาการศึกษาของคิวอี้ มีจุดหมายอย่างไร ผู้เขียนมีความเห็นว่า ก่อนที่เราจะเข้าใจ แนวความคิดเกี่ยวกับการศึกษาของคิวอี้ นั้น ต้องพิจารณาว่าคิวอี้มีความคิดอย่างไร เกี่ยวกับเรื่องจุดหมาย

คิวอี้ไม่เห็นด้วยกับจุดหมายอันติมะของพวกจิตนิยม ที่เชื่อว่ามีจุดหมายที่สมบูรณ์ที่สุดอยู่นอกโลกแห่งประสบการณ์ เป็นจุดหมายที่ตายตัวไม่เปลี่ยนแปลงตามสถานการณ์ สำหรับคิวอี้ จุดหมายอันติมะเช่นนั้นไม่มี ลักษณะของจุดหมายตามทัศนะของคิวอี้ มีดังนี้คือ

2.1 จุดหมายจะต้องเกิดจากเงื่อนไขที่เป็นอยู่จริง นั่นคือ เกิดขึ้นในประสบการณ์โดยที่เงื่อนไขต่าง ๆ ในประสบการณ์จะต้องเอื้ออำนวยให้มีการทำนายถึงผลที่เกิดขึ้น และการกระตุ้นให้คนมองไปข้างหน้าถึงผลที่ควรจะเป็นของกิจกรรมนั้น ๆ การทำนายผลล่วงหน้าก็คือ การวางจุดหมาย การวางจุดหมายจะกระทำได้โดยการใช้ปัญญาสำรวจเงื่อนไขต่าง ๆ ที่เป็นอยู่ ว่ามีวิธีการอะไรที่เหมาะสมที่สุดในการเข้าถึงจุดหมาย จากนั้นก็มีการจัดระเบียบและคัดเลือกการใช้วิธี (means) ที่จะใช้เพื่อบรรลุ ขบวนการดังกล่าวเรียกอีกอย่างว่า การมีจิต (mind) จิตคือสมรรถภาพที่จะโยงเงื่อนไขปัจจุบันกับผลที่จะเกิดขึ้นในอนาคต มองเห็นอนาคตที่เป็นไปได้ ดังนั้นการวางจุดหมายก็คือ การมีจิตจุดหมายที่เราวางไว้ล่วงหน้าจะเป็นตัวนำการกระทำของเราที่จะมุ่งไปสู่ผล ดังนั้น อาจกล่าวได้ว่า การกระทำที่มีจุดหมาย ก็คือการกระทำอย่างมีปัญญา คนที่ฉลาดจะวางแผนการไว้ล่วงหน้าโดยการศึกษาถึงเงื่อนไขที่เป็นจริงในประสบการณ์ของเขา ซึ่งได้แก่สมรรถภาพของเขากับสภาพแวดล้อม คนโง่มักจะไม่มีแผนการกระทำ ขณะเดียวกันก็ไมรู้อถึงผลที่จะตามมาจากการกระทำนั้น การวางจุดหมายโดยพิจารณาถึงประสบการณ์ที่เป็นจริง ทำให้การกระทำนั้นดำเนินไปอย่างมีความหมายและเป็นอิสระ ส่วนการวางจุดหมายจากภายนอกประสบการณ์ อย่างที่ลัทธิปรัชญาสารานิยมกำหนดขึ้นว่า การศึกษามีจุดหมายอยู่ที่การเตรียมการเพื่อชีวิตในอนาคต เท่ากับวางจุดหมายโดยคุณอนาคต คุณสถานการณ์ไกลตัวเป็นหลัก ไม่ได้ใช้ปัญญาศึกษาถึงเงื่อนไขที่เป็นอยู่ในการวางจุดหมาย ดังนั้นจุดหมายกับการกระทำแยกจากกันไป การกระทำจึงเป็นไปอย่างจักรกล เป็นการกำจัดสติปัญญา เพราะจุดหมายดังกล่าวเป็นจุดหมายสำเร็จรูปซึ่งมาจากสาเหตุภายนอก มันไม่ใช่

เป็นการแสดงออกของจิตหรือปัญญา ในการเห็นผลข้างหน้า

2.2 จุดหมายที่ดีจะต้องมีลักษณะยืดหยุ่นได้ คือ สามารถเปลี่ยนไปตามความเปลี่ยนแปลงของสถานการณ์ ไม่ใช่จุดหมายที่กำหนดไว้อย่างตายตัวจนเปลี่ยนแปลงไม่ได้ จุดหมายที่กำหนดขึ้นจากภายนอกกิจกรรมและประสบการณ์มักจะเป็นจุดหมายตายตัว ซึ่งการกำหนดจุดหมายที่ตายตัวจะไม่สัมพันธ์กับเงื่อนไขที่เป็นจริงของสถานการณ์และไม่สามารถนำมาปฏิบัติกับสถานการณ์เฉพาะหน้า จุดหมายที่ดีจึงควรยืดหยุ่นตามสถานการณ์ เช่น ลองกำหนดจุดหมายขึ้น แล้วร่างโครงการปฏิบัติ ถ้าปฏิบัติแล้วไม่ได้ผลหรือไม่เหมาะสมกับสถานการณ์ขณะนั้นก็เปลี่ยนจุดหมายใหม่ ดังนั้น จุดหมายจึงต้องมีลักษณะทดลองได้ (experimental)

2.3 ดังนั้น จุดหมายที่ดีจึงควรเป็นจุดหมายเฉพาะหน้า (end in view) สามารถเปลี่ยนได้ตามสถานการณ์ ไม่ใช่จุดหมายสุดท้ายหรือจุดหมายอันติมะ จุดหมายเฉพาะหน้าจะทำหน้าที่เป็นเพียงข้อเสนอแนะที่กำหนดขึ้น ให้เป็นจุดหมายของขบวนการกระทำบางอย่าง การกระทำของเราจะมีความหมายก็ต้องกำหนดจุดหมายหรือวัตถุที่เราจะมุ่งไปสู่ เช่น เราจะยิงกระต่าย จุดหมายในการยิงก็คือ การยิงกระต่าย มันไม่ใช่กระต่ายที่อยู่แยกไปต่างหากจากการกระทำ แต่เป็นกระต่ายที่เป็นองค์ประกอบของการกระทำ มันสัมพันธ์กับการกระทำในขณะนั้น วัตถุ ซึ่งเรากำหนดเป็นจุดหมายนั้นเป็นเพียงสัญลักษณ์ หรือเครื่องหมายซึ่งจิตกำหนดขึ้นสำหรับการกระทำเฉพาะหน้าเท่านั้น มันจึงเป็นแบบน้าการกระทำ เพราะฉะนั้น ในแง่จุดหมายจึงไม่สามารถแยกออกจากการกระทำเสมอ ถ้าไม่มีการกำหนดจุดหมาย ก็ไม่มีการกระทำ วัตถุที่กำหนดนั้นจึงเป็นจุดหมายกับมันสัมพันธ์กับการกระทำเสมอ กล่าวได้ว่า จุดหมาย (ends) กับวิธีการ (means) ไม่สามารถแยกจากกันได้ มองในแง่หนึ่ง เป็นจุดหมายเพราะเป็นแผนน้าการกระทำ แต่มองอีกแง่หนึ่งมันเป็น วิธีการเป็นการกระทำ ถ้าแยกจุดหมายออกจากการกระทำ การกระทำนั้นก็ไม่มี ความหมาย เช่น จุดหมายที่ตายตัวของสารนิยม (Essentialism) ซึ่งกำหนดขึ้นนอกขบวนการกระทำ เป็นการแยกจุดหมายออกจากวิธีการ เป็นจุดหมายที่ไม่สัมพันธ์กับการกระทำในขณะนั้น ดังนั้น สำหรับทิวอี้ จุดหมายจึงควรเป็นจุดหมายเฉพาะกาล เปลี่ยนไปตามสถานการณ์เฉพาะหน้า

จะเห็นได้ว่า การจะวางจุดหมายทางการศึกษาจะต้องพิจารณาถึงธรรมชาติ
 ประสพการณ์ของผู้เรียนเป็นหลัก ธรรมชาติของประสพการณ์ก็คือ อิทธิพล ซึ่งได้แก่
 ความสนใจและสมรรถภาพประจำตัวเด็ก กับสิ่งแวดล้อมที่เด็กมีความสัมพันธ์อยู่ ประสพ-
 การณ์จะต้องเป็นประสพการณ์ที่ใช้ความคิดด้วย เพราะการวางจุดหมายต้องใช้ปัญญา จุด
 หมายทางการศึกษาที่คำนึงถึงธรรมชาติ ของประสพการณ์มักจะประสบความสำเร็จ เช่น
 เกี่ยวกับชานา ก่อนที่จะทำนา จะต้องศึกษาสภาพแวดล้อมของดินฟ้าอากาศที่เหมาะสม
 กับการทำนา แล้วนำประโยชน์ที่ได้จากการศึกษาเงื่อนไขเหล่านี้ มารวมกับสมรรถภาพ
 และความต้องการของตน แล้วเลือกวิธีการที่เหมาะสมกับเงื่อนไขดังกล่าวเพื่อไปสู่จุดหมาย
 นั้น มันเป็นข้อผิดพลาดอย่างมากที่ชาวนาจะวางจุดหมายในการทำนาโดยไม่ศึกษาถึงสภาพ
 เงื่อนไขดังกล่าว เช่นเดียวกับนักเรียนที่ตั้งจุดหมายโดยไม่พิจารณาถึงธรรมชาติของ
 ประสพการณ์

ตัวอย่างจุดหมายทางการศึกษาแผน เกาของลัทธิสาระนิยม ที่กำหนดไว้อย่าง
 ตายตัว เพราะเป็นจุดหมายภายนอกไม่ได้คำนึงถึงธรรมชาติประสพการณ์ของผู้ศึกษาเป็น
 หลัก จึงเป็นจุดหมายที่ไม่สัมพันธ์กับประสพการณ์ของผู้ศึกษา เมื่อนำมาใช้ในการศึกษา
 จึงทำให้ทั้งครูและนักเรียนตกเป็นทาสของจุดหมายนั้น การกระทำต่าง ๆ ที่จะดำเนิน
 ไปสู่จุดหมายนั้นเป็นไปตามจักรกลไม่มีอิสระ และไม่มีการใช้ปัญญา จุดหมายดังกล่าวไม่
 มีการส่งเสริมให้เด็กใช้ปัญญาในการเรียนรู้ มันเป็นตัวกำหนดกิจกรรมที่ตายตัวให้เด็ก
 เป็นคำสั่งให้ทำตามจุดหมายนั้นมากกว่า เด็กไม่สามารถรู้ถึงผลจากการกระทำของตน
 ล่วงหน้า นอกจากนี้ การที่การศึกษากำหนดจุดหมายอันตึ่มะไว้ แสดงว่าการศึกษาเป็น
 รองจุดหมายนั้น มันเป็นเรื่องมือไปสู่จุดหมายที่อยู่สูงยิ่งขึ้นไป แต่สำหรับตัวอย่างการศึกษา
 เป็นจุดหมายในตัวเอง มันไม่ได้เป็นรองจุดหมายใด ถ้าจะมีจุดหมายก็เป็นจุดหมายสำหรับ
 นักเรียนการศึกษา และจะต้องเป็นจุดหมายเฉพาะหน้า โดยยึดธรรมชาติประสพการณ์ของผู้เรียน
 เป็นหลัก เพราะการศึกษาเป็นเรื่องของผู้ศึกษา

3) การศึกษาคือความเจริญงอกงาม

ได้พูดมาแล้วเกี่ยวกับจุดหมายว่า การศึกษาไม่มีจุดหมายภายนอกที่แน่นอนตายตัวมันเป็นจุดหมายในตัวเอง การศึกษาก็เพื่อการศึกษาซึ่ง ๆ ขึ้นไป (more education) นั่นคือ ไม่มีจุดสิ้นสุดนอกตัวเอง ดังนั้น สำหรับวิชาอื่นการศึกษาก็คือ ความเจริญงอกงาม (growth)

ขบวนการเจริญงอกงามนี้ เริ่มตั้งแต่เด็กแรกเกิดจะมีสมรรถภาพ หรือพลังประจำตัวในการพัฒนา สมรรถภาพประจำตัวเด็กจะเป็นเงื่อนไขที่สำคัญสำหรับความเจริญงอกงาม เป็นธรรมชาติของมนุษย์ สมรรถภาพประจำตัวเด็กนี้ ทำให้เด็กเรียนรู้จากประสบการณ์ที่มีการปะทะสัมพันธ์กับสิ่งแวดล้อม เรียนรู้ที่จะใช้เงื่อนไขที่มีอยู่ตามธรรมชาติให้เป็นวิธีการ (means) เพื่อบรรลุจุดหมายที่ต้องการ รู้จักควบคุมสภาพแวดล้อมให้เป็นไปตามที่ปรารถนา ขณะเดียวกัน ก็ใช้ผลที่เกิดขึ้นจากประสบการณ์ปัจจุบัน ให้เป็นเครื่องมือไปสู่ประสบการณ์ข้างหน้า ขบวนการดังกล่าว เท่ากับมีการสร้างประสบการณ์ใหม่ ๆ ตลอดเวลาอย่างต่อเนื่อง ซึ่งทำให้เกิดความเจริญงอกงามขึ้นเรื่อย ๆ จะเห็นได้ว่าความเจริญงอกงาม (growth) ไม่เป็นรองสิ่งใด เพราะว่า ตัวความเจริญงอกงามเป็นสิ่งที่ติดตัว (given) มนุษย์มาตั้งแต่เกิดแล้ว โดยแฝงอยู่ในรูปของสมรรถภาพประจำตัว เพราะฉะนั้น มันจึงไม่มีจุดหมายภายนอกตัวมัน ตัวมันจะเป็นวิธีการ มันก็จะจะเป็นวิธีการ (means) สำหรับความเจริญยิ่งขึ้นไปเท่านั้น (more growth) เนื่องจากความเจริญงอกงามเป็นสิ่งที่มิได้อยู่ในขบวนการชีวิตตั้งแต่เกิด และเนื่องจากการศึกษาเป็นเรื่องของการเจริญงอกงามของสมรรถภาพนี้ ดังนั้น อาจกล่าวได้ว่า ขบวนการศึกษาก็คือชีวิตนั่นเอง

อย่างไรก็ตามความเจริญงอกงามจะเป็นไปอยู่ตลอดเวลา ก็ต่อเมื่อมนุษย์รู้จักใช้ปัญญา นั่นคือ รู้จักสร้างประสบการณ์ใหม่ ๆ โดยนำเอาสิ่งที่ได้จากประสบการณ์ปัจจุบันไปเป็นวิธีการควบคุมสภาพแวดล้อมเพื่อไปสู่จุดหมาย ถ้าเมื่อใดที่ไม่มีการใช้ปัญญา คำเป็นชีวิตไปตามความเคยชินของนิสัย (habits) ก็จะมีแต่การรู้จักปรับตัวให้เข้ากับสิ่งแวดล้อมอย่างเฉื่อย เหมือนกับสิ่งมีชีวิตที่เปลี่ยนแปลงไปตามวัตถุที่ประทับ การปรับตัวดังกล่าว เป็นเพียงการทำตัวให้กลมกลืนกับสิ่งแวดล้อม (conformity to environment) แต่ไม่รู้จักใช้

ประโยชน์ที่ได้จากการเปลี่ยนแปลง ไปควบคุมสภาพแวดล้อมให้เป็นไปตามที่ต้องการ เท่ากับไม่มีการสร้างประสบการณ์ใหม่ ประสบการณ์ตามความเคยชินของนิสัย จึงเป็นเหตุทำให้ความเจริญงอกงามสิ้นสุดลง

ดังนั้น ประสบการณ์ที่จะอำนวยให้เกิดความเจริญงอกงาม จะต้องเป็นประสบการณ์ที่มีปัญญา เพราะการมีปัญญา คือ การรู้จักนำเอาสมรรถภาพที่มีอยู่ประจำตัว มาใช้เป็นประโยชน์ ขณะเดียวกัน ก็รู้จักจักระเบียบสภาพแวดล้อม ให้เป็นไปตามจุดหมายเฉพาะหน้าที่ตั้งขึ้น

การที่ควีนียมการศึกษาวา เป็นความเจริญงอกงามนั้น ทำให้เกิดความสงสัยว่า ความเจริญงอกงามจะงอกงามไปเรื่อย ๆ ใดอย่างไร มันก็ต้องมีจุดสิ้นสุด ต้องมุ่งไปสู่จุดหมายสุดท้ายบางอย่าง ถ้าไม่มีจุดมุ่งหมาย จะเรียกว่าความเจริญงอกงามได้อย่างไร เพราะถ้าไม่มีจุดหมาย ก็ย่อมไม่มีการกระทำ ไม่มีความก้าวหน้า ควีนีไม่ได้ปฏิเสธเรื่องจุดหมายที่เดียว เขาเพียงแต่ไม่ยอมรับจุดหมายสุดท้าย ซึ่งเป็นจุดหมายภายนอกประสบการณ์เท่านั้น จุดหมายตามความคิดของควีนี เป็นจุดหมายที่เกิดขึ้นในประสบการณ์หรือในกิจกรรมนั้น ๆ ของบุคคล มันเป็นเพียงจุดหมายเฉพาะหน้าของการกระทำ จุดหมายและวิธีการจึงไม่แยกออกจากกัน เกิดขึ้นในกิจกรรมเหมือนกัน มองในแง่ความคิดมันเป็นจุดหมาย ในแง่การปฏิบัติมันเป็นวิธีการ แต่ความคิดนั้นก็ไม่ใช้ความคิดลอย ๆ ที่ตั้งขึ้นตามอำเภอใจ มันเป็นความคิดที่มีประสบการณ์พื้นฐาน จุดหมายจึงเป็นการกระทำที่มีปัญญา จุดมุ่งหมายกับวิธีการก็คือสิ่งเดียวกัน ดังนั้นการที่ควีนียมการศึกษาวา เป็นความเจริญงอกงามที่ไม่สิ้นสุด (continued growth) ก็เป็นคำกล่าวที่มีทั้งจุดหมาย และวิธีการกระทำอยู่ในตัวแล้ว คำตอบในเรื่องเดียวกันนี้ นำไปใช้ได้กับข้อสงสัยที่ว่า การที่ควีนีเปรียบเทียบการศึกษา ว่าคือขบวนการชีวิต และตั้งการศึกษากับชีวิตต่างก็เจริญงอกงามไปเรื่อย ๆ ถ้าเช่นนั้น ชีวิตก็ไม่มีจุดสิ้นสุด หรือเท่ากับว่าชีวิตไม่มีจุดหมายอะไร ควีนีไม่ยอมรับจุดหมายตายตัวที่มนุษย์มุ่งไปสู่ สำหรับควีนี การมีชีวิตกับจุดหมายของชีวิตก็คือสิ่งเดียวกัน ถ้าจะมีจุดหมาย จุดหมายนั้นก็ไม่ใช่จุดหมายภายนอกชีวิต ไม่ใช่จุดหมายภายใน

นอกประสบการณ์ แต่เป็นจุดหมายภายในขบวนการประสบการณ์ ดังนั้น จุดหมายจึงเปลี่ยนไปตามความเปลี่ยนแปลงของประสบการณ์ได้

4) ประสบการณ์กับการจัดการศึกษา

เนื่องจากแนวความคิดทางการศึกษาของคิ้วอ์ ตั้งอยู่บนพื้นฐานของประสบการณ์ มีจุดหมายอยู่ที่การนำสมรรถภาพประจำตัวเด็ก ให้พัฒนาองงามไปเรื่อย ๆ ดังนั้น แนวการจัดการศึกษา จึงออกมาในรูปที่ส่งเสริมธรรมชาติของประสบการณ์ นั่นคือ คำนี้ถึงสมรรถภาพ ประจำตัวเด็ก ซึ่งมีแนวโน้มที่จะเจริญองงามอยู่แล้ว และคำนี้ถึงสภาพแวดล้อม ซึ่งเป็นตัวให้ความหมายต่อสมรรถภาพนั้น ขณะเดียวกัน ก็ต้องส่งเสริมความต่อเนื่องของประสบการณ์ด้วย ดังนั้น การจัดการศึกษาจึงออกมาในรูปนี้ คือ

4.1 เป้าหมายทางการศึกษา การศึกษาควรได้รับการพิจารณาว่าเป็นขบวนการมีชีวิตมากกว่าจะเป็นการเตรียมการเพื่อชีวิต ทั้งนี้เพราะชีวิตเปลี่ยนแปลงอยู่เสมอ ปัจจุบันกับอนาคตย่อมไม่เหมือนกัน และเนื่องจากชีวิตกับขบวนการการศึกษา ไม่สามารถแยกจากสังคมได้ ดังนั้น สถานศึกษาจึงควรจัดออกมาในรูปแบบจำลองของสังคมจริง ๆ ประสบการณ์ที่เด็กจะได้รับในโรงเรียน ควรจะคล้ายคลึงกับประสบการณ์ภายนอกโรงเรียนมากที่สุด ทั้งนี้ เพื่อให้เด็กเรียนรู้ที่จะมีชีวิตอยู่ในสังคมจริง ๆ สถานศึกษาที่ไม่มีลักษณะแบบสังคม แต่เน้นทางด้านเนื้อหาวิชาการอย่างเดียว เด็กที่จบออกมาอาจจะเก่งทางด้านวิชาการ แต่อาจไม่สามารถอยู่ในสังคมได้อย่างประสบความสำเร็จ สำหรับคิ้วอ์ สังคมที่ดีที่สุดคือ สังคมประชาธิปไตย ดังนั้น โรงเรียนก็ควรมีลักษณะเป็นประชาธิปไตย นั่นคือ ส่งเสริมให้มีการใช้ปัญญาแสดงความคิดเห็น เพราะผลจากการใช้ปัญญาทำให้เกิดความเจริญองงาม ถ้าทราบใจที่สภาพในโรงเรียนไม่เป็นประชาธิปไตย การศึกษาก็จะเป็นไปในรูปเอกาธิปไตย ถือเอาประสบการณ์ของผู้บริหารเป็นหลัก นักเรียนมีหน้าที่เรียนตามแผนที่กำหนดไว้ ไม่มีอิสระภาพในการกระทำ ไม่ส่งเสริมให้ผู้เรียนใช้ปัญญา ฉะนั้น ประสบการณ์ใหม่ ๆ ก็ไม่เกิดขึ้น ผลที่ตามมา ก็เป็นการหยุดชะงักความเจริญองงาม

4.2 วิธีดำเนินการศึกษา ควรใช้การเรียนรู้โดยการปฏิบัติ (Learning by Doing) ซึ่งเป็นการเรียนที่ส่งเสริมการใช้ปัญญาอย่างแท้จริง การเรียนแบบนี้ รวมเอาทั้งความคิดและการปฏิบัติเข้าด้วยกัน คิดว่าเชื่อว่า กิจกรรมทางร่างกายกับจิตมีความสำคัญพอ ๆ กัน การศึกษาที่จะประสบความสำเร็จต้องไม่แยกจิตกับกายออกจากกัน ทั้งนี้เพราะกายเป็นตัวแสดงกิจกรรมของการรู้ ลำพังจิตอย่างเดียวจะไม่เกิดความรู้ขึ้น ขณะที่เราใช้จิตในการเรียนรู้นั้น กิจกรรมทางร่างกายบางอย่างถูกใช้ควบคู่กัน ผัสสะต่าง ๆ เช่น ตา หู ต้องมีบทบาทในขณะที่เรารู้ด้วย คือ ใช้คำคุณหนังสือ หูฟังครูพูด ปากและอวัยวะแห่งการออกเสียงต้องถูกนำมาใช้ขณะพูด มือใช้ในการเขียน ผัสสะจึงเป็นสิ่งหรือเป็นตัวกลางในการนำข้อมูลต่าง ๆ จากโลกภายนอกมาสู่จิต เป็นหนทางสำหรับความรู้ ขณะที่เดียวกันอวัยวะแห่งผัสสะต่าง ๆ ก็ถูกนำมาใช้เพื่อนำความรู้จากจิตมาสู่โลกภายนอก มันไม่ได้เป็นบ่อเกิดของความรู้ แต่เป็นทางเข้าออกของความรู้ ผัสสะมีความสำคัญต่อการเรียนรู้มาก ดังจะเห็นได้ว่า ก่อนที่เด็กจะไปโรงเรียน เขาจะเรียนรู้สิ่งต่าง ๆ ด้วย ตา หู มันเป็นอวัยวะของขบวนการกระทำบางสิ่งบางอย่างซึ่งมีผลทำให้เกิดความหมาย คือ การเรียนรู้ขึ้น เช่น เด็กที่เดินว่าจะจกจกสายตาอยู่ที่ว่าว และบันทึกความกดของเชือกบนมือ เด็กจะค่อย ๆ เรียนรู้การเดินไค้ดีขึ้น ผัสสะจึงเป็นหนทางของความรู้ ไม่ใช่เพราะข้อมูลจากภายนอกเข้ามาสู่สมองโดยตรง แต่เพราะการใช้ผัสสะในการกระทำบางสิ่งบางอย่างโดยมีจุดหมาย ผัสสะจึงเป็นองค์ประกอบที่สำคัญอย่างหนึ่งในการเรียนรู้ ดังนั้นในการเรียนรู้ควิดีจึงไม่แยกรา่างกายออกจากจิต

ควิดีไม่เห็นด้วยกับปรัชญาการศึกษาสาระนิยมที่ให้ความสำคัญ ของจิตมากกว่า กาย แบ่งแยกจิตกับกายออกจากกัน จิตเป็นตัวปัญญามริสุทธิ์ ทำให้เกิดความรู้ขึ้น กิจกรรมทางกายเป็นเพียงสิ่งที่แทรกเข้ามา ไม่มีความสัมพันธ์ใด ๆ กับกิจกรรมทางจิต เป็นตัวทำลายสมาธิของจิต ดังนั้นแนวการศึกษาของสาระนิยมจึงเน้นเรื่องระเบียบวินัย ที่จะควบคุมกิจกรรมทางร่างกาย โดยการบังคับให้เด็กอยู่เงียบ ๆ มีระเบียบอย่างเคร่งครัด หน้า ที่ของครูคือ บังคับเด็กให้มีสมาธิในการเรียนโดยอยู่ในระเบียบวินัย และลงโทษผู้ฝ่าฝืน ซึ่งควิดี เห็นว่าการไม่ยอมรับในความสำเร็จของกิจกรรมทางร่างกายนี้ ทำให้เด็กและครู

ตกอยู่ในความเคร่งเครียด เพราะพิจารณาจากค่านายภาพแล้ว เด็กที่ฉลาดและร่าเริง จะไม่อยู่นิ่ง และไม่ยอมอยู่ในกฎเกณฑ์ใด ๆ เด็กที่เจียมหนงอยคือ เด็กที่ขาดสัญชาตญาณ ที่แท้จริง กตสมรรถภาพประจำตัวและแนวโน้มที่กัมมันต์ (active) ไว้ เมื่อร่างกาย กับจิตไม่สัมพันธ์กันในการเรียนรู้ ผลที่เกิดตามมาคือ ทำให้เด็กเกิดความเบื่อหน่ายในบทเรียน

ดังนั้นสำหรับทิวอี่ การศึกษาที่จะต้องมีการใช้ความคิดและการปฏิบัติด้วย กิจกรรมของการ เรียนจึงออกมาในรูปที่ให้เด็กมีส่วนร่วมในสถานการณ์แก้ไขปัญหาคด้วยตนเอง เรียนโดยการนำมาปฏิบัติ ซึ่งจะทำได้โดยนำขบวนการแก้ปัญหา 5 ขั้นตอนมาใช้ (Problem Solving) ขบวนการแก้ปัญหาดังกล่าวที่นำมาใช้ในการศึกษา จะเป็นไปตาม ขั้นตอนดังนี้

4.2.1 ขั้นเห็นปัญหา สถานการณ์ที่เป็นปัญหา จะเร้าความสนใจของเด็ก ซึ่งจะก่อให้เกิดการใช้ปัญญาต่อไป เนื้อหาจะต้องเกิดจากความสนใจของผู้เรียน ไม่ใช่เนื้อหาที่กำหนดไว้อย่างตายตัวภายนอกประสบการณ์ของเด็ก แล้วยักเยียดให้เด็กเรียน ซึ่ง การบังคับให้เรียนเช่นนี้ ทำให้เด็กเกิดความเกียจคร้านและเฉื่อยชาในการ เรียน

4.2.2 ขั้นรวบรวมข้อมูลเพื่อแก้ปัญหา ในขั้นนี้ นักเรียนจะต้องไปค้นคว้า หาข้อมูลต่าง ๆ ด้วยตัวเอง โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อนำมาใช้แก้ปัญหา ทำให้เกิดการใช้ ความคิดขึ้น ข้อมูลต่าง ๆ ที่จะนำไปใช้ในการแก้ปัญหา ไม่ใช่ได้มาจากครูผู้สอน เป็นการ เรียนแบบกัมมันต์ (active) ไม่ใช่เป็นผู้รับแต่อย่างเดียว (passive)

4.2.3 ขั้นตั้งสมมุติฐานในการแก้ปัญหา เป็นขั้นที่ฝึกให้ผู้เรียนใช้ความคิดตั้งสมมุติฐานในการแก้ปัญหา โดยอาศัยข้อมูลในข้อ 4.2.2 ขั้นตอนที่สำคัญมาก เพราะ เป็นการฝึกให้ผู้เรียนสามารถตีความหมายของข้อมูลที่ไ้มา ทำให้เกิดความคิดที่สร้างสรรค์ ขึ้น ความคิดสร้างสรรค์ ซึ่งจำเป็นสำหรับความก้าวหน้าและประสบความสำเร็จในชีวิต

4.2.4 ขั้นวางแผนในการแก้ปัญหา เป็นขั้นที่ส่งเสริมเสรีภาพในการคิด ของผู้เรียนอย่างเต็มที่ ทั้งนี้เพราะผู้เรียน จะต้องใช้ความคิดในการวางแผนแก้ปัญหา ด้วยตัวเอง หาข้อสรุปที่ดีที่สุดจากสมมุติฐาน เพื่อนำมาใช้ในการแก้ปัญหา ไม่ใช่ให้คนอื่น

มาบอกวิธีแก้ปัญหาก็

4.2.5 ชั้นคัลลิน หรือชั้นลงมือทดสอบการใช้สมมุติฐาน เป็นเรื่องที่ยุ่เรียนจะต้องลงมือกระทำด้วยตัวเองจริง ๆ จัดเป็นการเรียนโดยการกระทำ (Learning by Doing) ระหว่างที่ทดสอบก็ต้องใช้ความคิดอยู่ตลอดเวลา ถ้าทดสอบแล้วสามารถนำมาใช้แก้ปัญหาก็จะเกิดความรู้ขึ้น และความรู้ที่ได้นี้ จะใช้เป็นประสบการณ์ในการแก้ปัญหาคอไปอีก

ขบวนการแก้ปัญหาคงกล่าว เริ่มจากประสบการณ์ของเด็กก่อน โดยมีประสบการณ์ของครูผู้ใหญ่เป็นข้อแนะนำ จากนั้นก็ใช้ปัญญาหาวิธีการในการแก้ปัญหา เพื่อมุ่งไปสู่จุดหมายที่ตั้งไว้ ผลที่ได้จากการทดสอบปฏิบัติออกมาจะเป็นความรู้ จากนั้นก็นำความรู้ที่ได้เป็นเครื่องมือสำหรับสร้างประสบการณ์ต่อ ๆ ไป ซึ่งเท่ากับทำให้เกิดความเจริญงอกงามขึ้น

การเรียนโดยการปฏิบัติคงกล่าว จัดเป็นการเรียนแบบกัมมันต์ (active) ผู้เรียนเรียนรู้สิ่งต่าง ๆ ด้วยตัวเอง ซึ่งต่างจากการเรียนตามแบบเก่า ซึ่งผู้เรียนเป็นผู้รับ (passive) อย่างเดียว ไม่มีการสร้างประสบการณ์ใหม่ ๆ อย่างไรก็ตาม การเรียนแบบที่จะประสบความสำเร็จ ก็ต่อเมื่อโรงเรียนจัดการศึกษาโดยยึดแนวความคิดเกี่ยวกับประชาธิปไตยเป็นหลัก เพราะหลักการของประชาธิปไตยจะส่งเสริมให้มีการใช้ปัญญาคงนั้น สภาพแวดล้อมในโรงเรียนจะต้องมีลักษณะเป็นประชาธิปไตยด้วย

4.3 หลักสูตร ไม่ควรกำหนดไว้อย่างตายตัว ควรเป็นไปตามประสบการณ์ของเด็ก และสถานการณ์ทางสังคมที่เด็กอยู่ ดังนั้น หลักสูตรควร เน้นหนักไปในวิชาสังคมศึกษามากที่สุด โดยนำเอาปัญหาต่าง ๆ ในสังคม เช่น เศรษฐกิจ การเมือง ที่สังคมนั้นตั้งอยู่ ตลอดจนประสบการณ์ของเด็กมาอภิปรายเพื่อลองแก้ปัญหาๆ เนื้อหาของหลักสูตรจะต้องเน้นหนักไปในวิชาประวัติศาสตร์ ภูมิศาสตร์ เพื่อฝึกเด็กให้อยู่ในสังคมได้อย่างจริงๆ มีการพิจารณาถึงสมรรถภาพประจำตัวเด็กเป็นหลัก ในเด็กเล็ก ให้เรียนวิชาที่มีการปฏิบัติเป็นส่วนใหญ่ (How to do) เช่น วิชาเกี่ยวกับศิลปะ ทั้งนี้เพราะเด็กเรียนรู้สิ่งต่างๆ

จากการกระทำ เป็นการส่งเสริมประสบการณ์โดยตรงของเด็ก ความคิดเป็นสิ่งที่เกิดขึ้น ภายหลัง ส่วนในเด็กโต เรียนวิชาเกี่ยวกับสังคม เพราะในวัยนี้ เด็กได้เรียนรู้ความหมาย ต่าง ๆ จากสังคม สังคมจะทำให้ความรู้ของเด็กกว้างขึ้น การสอนแบบเก่าบรรจุหลักสูตร ไว้อย่างตายตัว โดยไม่พิจารณาสมรรถภาพและความต้องการของเด็กเป็นหลัก แต่สำหรับ คิวอี้ ไม่มีเนื้อหาวิชาใดที่สมรรถในตัวเอง โดยไม่คำนึงถึงขั้นของการพัฒนาการในตัวผู้ เรียน¹ การศึกษาจะมีค่าก็อยู่ที่มันส่งเสริมให้เราเผชิญกับความยุ่งยาก และแก้ปัญหา ในประสบการณ์ของเรา คุณค่าของมันไม่ได้อยู่ที่การ เป็นครูทางวิชาการอย่างเดียว

4.4 บทบาทของครู จะต้องเป็นนักประชาธิปไตยที่ดี นั่นคือ เคารพในเสรีภาพทางความคิดของเด็ก ขณะเดียวกัน ก็ต้องเป็นผู้ที่มีความสามารถมาก และมีจิตวิทยาที่ดี คำนึงถึงประสบการณ์ของผู้เรียนเป็นหลัก บทบาทของครู เป็นเพียงผู้คอยแนะนำเท่านั้น ไม่ใช่ให้เด็กท่องจำและทำตามคำสั่ง ส่วนนักเรียน จะเรียนโดยการมีส่วนร่วมในการแก้ปัญหา ไม่ใช่ท่องจำตามตำรา

จะเห็นได้ว่า คิวอี้ให้ความสำคัญในวิธีการ (means) ในการศึกษา มากกว่าจะสนใจจุดหมาย (ends) เพราะจุดหมาย เป็นเพียงแบบของการกระทำให้ดำเนินไปในทิศทางที่ถูกต้องเท่านั้น ซึ่งผลจากการใช้วิธีการศึกษาดังกล่าว เป็นการส่งเสริมให้เกิดความก้าวหน้าทางการศึกษามากกว่าการศึกษแบบเก่า เพราะมีพื้นฐานประสบการณ์ของเด็ก นั่นคือ คำนึงถึงสมรรถภาพของเด็กที่จะเจริญงอกงาม ขณะเดียวกัน ก็จัดสภาพแวดล้อมที่ส่งเสริมให้การศึกษาของเด็กเจริญงอกงามยิ่งขึ้น

จากแนวความคิดทางการศึกษาของคิวอี้ดังกล่าว จะเห็นได้ว่า การศึกษาของเขาเป็นแบบวิวัฒนาการ (progressive) มีจุดหมายอยู่ที่การจะพัฒนาคนในหลาย ๆ ด้าน ไม่เฉพาะแต่ความรู้อย่างเดียว ทั้งนี้เพื่อให้เด็กปรับตัวเข้ากับชีวิต แนวความคิดทาง

¹ John Dewey, Experience and Education, pp. 45-46.

การศึกษาดังกล่าวแพร่หลายทั่วไป ปัจจุบัน การศึกษาตามประเทศต่าง ๆ รวมทั้ง
ประเทศไทย ก็พยายามจัดการศึกษา โดยยึดเอาแนวพัฒนาการเป็นหลัก ทั้งนี้เพราะการ
ศึกษาแบบนี้ได้คำนึงถึงธรรมชาติประสบการณ์ของผู้เรียนอย่างแท้จริง ซึ่งผลก็คือ ทำให้
เด็กมีพัฒนาการด้านต่าง ๆ ทั้งทางด้านพุทธิศึกษา จริยศึกษา ได้ใช้ปัญญาแก้ไขปัญหาคำต่าง ๆ
ด้วยตัวเอง สามารถเผชิญกับชีวิตที่เปลี่ยนแปลงตลอดเวลาได้